

gédanyagot tartalmazó CD is volt, hogy segítségével az iskola számítógépén kedvükre igazíthassák és sokszorosíthassák az anyagot.)

Most, hogy a bemutatón már túl vagyunk, és tucatnyi iskola használja az anyagunkat, még azért cseppet izgulok, vajon mit szólnak a gyerekek (és a pedagógusok) a csomagunkhoz. Remélem, az ismereteken túl sikerült megmutatnunk, hogy a művészi érték mellett még mennyi gondolatot rejt egy színházi előadás. És hogy hogyan tanulhatunk a színház segítségével. Érdeklődve várom, milyen visszajelzéseket kapunk majd az iskoláktól. Annyit már tudunk: a darabot szeretik a gyerekek.

Színház – kívülről és belülről

– néhány színházi nevelési projektről –

Vatai Éva

Az utóbbi hónapokban részt vehettem néhány olyan színházi nevelési projektben, amelyeknek tartalmát a francia partnerekkel egyeztetve, igények és lehetőségek szerint választottuk.¹ Mindkettőben kb. tíz, franciául megfelelően tudó leőweys² diák vett részt, akik francia nyelven játszanak, vagy franciául tanulják a dráma tantárgyat.³

Időnként a külföldi fesztiválokön való részvétel, illetve a pécsi fesztivál szervezése mellett lehetőségünk nyílik arra, hogy szétnézzünk a világban, s betekinthessünk más országokban működő színházi műhelyekbe, rendezvényekbe. Tavaly a Vaison la Romaine-i Antik Fesztivál vendégei lehettünk, ahol az ókori színjátszás hagyományainak élesztgetésével, az ókori életet kóstolgatva (pl. konyhai specialitások, tikkasztó meleg, tücsökhang, szabadtéri színházi előadások) egy hetet tölthettünk az ókori rómaiak szeretett provanszi városában.

Utazásaink során megnyíltak előttünk olyan párizsi és avignoni műhelyek, mint Ariane Mnouchkine Théâtre du Soleil-e, Michèle Addala montclari hátrányos helyzetű, bevándorló fiataloknak szervezett színjátszó klubjából kinőtt profi társulata (akik épp akkor kaptak új próba- és bemutatóhelyet egy régi, külvárosi szerelőműhelyben), a magyar származású Alain Timarnak és a világ különböző országaiból toborzott alkalmi társulatának próbaterme, vagy a „francia színház lázadójának”, Gérard Gélas-nak Chêne Noir nevű – még ma is heves politikai töltetű – színháza.

Provence, a fesztiválok földje

A világnak talán nincs még egy zuga, ahol nyáron ennyi fesztivált rendeznének. Csupán 60 km-nyi távolságot ölel át az a három, egy időben rendezett fesztivál is, amelyek között ingáztunk: az Orange-i Operafesztivál, a Vaison la Romaine-i Táncfesztivál és az Avignoni Színházi Fesztivál. Munkabázisunk az avignoni fesztiválon volt, a másik kettőből csak ízelítőt kaptunk.

Az avignoni fesztivál – évek óta lehetőségem van tapasztalni – minden évben nagy kihívást jelent. A szervezőknek, mert több százezer idevándorló szakmabelit és kultúruristát kell ellátniuk nívós és jól szervezett programokkal. A nézőknek, mert nehéz a választás a közel 800 előadás és kísérőprogram között. Az idei meghívott „társult művész” a belga származású Jan Fabre volt, aki installációival, performanszaival, koreográfiáival és rendezéseivel sokszor döbbsentette már meg a művészvilágot. Az ő általa ajánlott művészbarátok (Marina Abramovic, Delcuvelierie, Peyret, Colas stb.) alkotásai töltötték ki az IN játszóhelyeit. Így – követve a fesztivál létrehozói-

¹ A programok tervezésében és lebonyolításában nagy segítségemre volt francia részről Marina Aznar (Vaucluse megye nemzetközi referense) és Anne Gagniard (Oragne-i tanár, a Radio Mixe riportere és szerkesztője), Michel Zanotti (színházpedagógus), magyar részről pedig Bús Éva, tanár-kollégám.

² Leőwey Klára Gimnázium, Pécs

³ Három éven keresztül évi 36 órában, csoportbontásban.

nak kezdeti elveit – nagy hangsúlyt kaptak a színházhoz társítható művészeti ágak: a zene, a tánc, a képzőművészetek, az irodalom.

Idén abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy 14 középiskolás, a francia nyelvet jól ismerő diákot kellett bevezetnem a három hétig tartó fesztivál labirintusába egy Vaucluse és Baranya megyei színházi nevelési projekt keretében. Nehéz és hálás feladat volt. Nehéz, mert a gyerekek nagy részének ez volt az első találkozása a professzionális színházi világgal, ami meghatározó élmény lehet a színházművészethez kötődő későbbi viszonyuk tekintetében. Hálás, mert óriási nyersanyagban válogathattam az IN és az OFF programjaiból. A színházi nevelési program három fázisból állt.

- Májusban elkezdtek a szervezők közötti egyeztetést, és a programban résztvevő fiataloknak a rendezvényekre és a kiválasztott előadásokra való felkészítését. A feladatokat személyre szabottan osztottuk ki, így az adott témakörben ők voltak a legtájékozottabbak. *(Pl. Hogyan jelenik meg az abszurd Beckett A játszma vége című darabjában? Milyen módon újította meg Maurice Béjart a huszadik század második felének balettjét?)*
- Július első részében a három fesztiválon végignéztük a programban kijelölt előadásokat, illetve a helyszíneket – elvégeztük a tervezett feladatokat. *(pl. Nézz körül a színházi szakkönyvesboltokban és zeneboltokban: milyen formában van jelen a franciáknál a magyar zene és színház? Készíts villáminterjút a fesztivál közönségével: miért jöttek el a fesztiválra, s mit várnak tőle?)* A fiatalok felváltva vettek részt a Radio Mix stúdiós és riporter munkáiban.
- Július második részében elkezdtek a fesztiválélmények feldolgozását, s az anyagból – terveink szerint – szeptemberre újságot és tíz perces filmet szerkesztünk.

Az előkészítést és a feldolgozást segítette – és bonyolította –, hogy a fiatalok a Radio Mix adása számára dolgoztak: francia fiatalok segítségével – élőben és vágott interjúk formájában – riportokat készítettek rendezőkkel, színészekkel, társulatvezetőkkel. Feladatunkat nehezítette az is, hogy a három fesztiválon való részvételünk idején csupán három alkalommal adódott lehetőség arra, hogy együtt nézzünk meg előadásokat. *(Offenbach: Hoffmann meséi, Béjart-táncest, Enzo Cormann: Cairn – Compagnie Mises en scène, programme OFF)*

Az IN előadások esetében a társaság három részre vált, s a látottakat később mindenki megosztotta a többiekkel.

Nagy hangsúlyt fektettünk az előadást létrehozók és a nézők viselkedés-modelljeinek megfigyelésére is:

- *Hogyan kívánják a szervezők megelőzni a nézők előadást megzavaró reakcióit, hogyan próbálják elejét venni a kényelmetlenségeknek? (pl. meleg, mobiltelefon, rossz akusztika)*
- *Hogyan viselkednek a játékosok s a nézők, amikor váratlanul megszólal egy mobiltelefon?⁴*
- *Hogyan viselkednek az unatkozó, türelmüket vesztett nézők?*
- *Hogyan viselkednek a nézők a 10 órás(!)⁵ előadásokon?*
- *Hogy reagálnak a nézők a tipikusan francia szövegszínházra?*
- *Milyen túlélési stratégiákat figyelhetünk meg a szabadtéri előadásokon? (pl. Milyen nézői kellékek jelentek meg?)*
- *Mivel sokkolja a rendező a nézőt, s hogy reagál a néző az őt ért sokk-hatásra?⁶*

⁴ Colas Hamlet-rendezésében hangos ébresztőóra jelezte egy néző feledékenységét. A színészek tablóba merevedtek, s csak akkor folytatták az előadást, amikor a nézőt a többi néző végleg kitessekelte a teremből.

⁵ Olivier Py: Vainqueurs (10 óra) – tapasztalataink szerint a több összefüggő előadásból álló, hosszabb szünetekkel tagolt produkció nézhető, élvezhető, ha közben lehet helyet változtatni, bóbiskolni, beszélgetni. A bevonódás hullámzó, de a maratoni kaland megfelelő nyitottsággal élvezetes.

⁶ Sarah Kahne: Anéantis Thomas Ostermeier rendezésében, amelyben a nyílt színi csecsemőevést hangos csecsemősírás jelezte vagy H. Colas Hamlet-rendezés, amelyben Polonius a királlyal csak angolul volt hajlandó kommunikálni, s a kivétitőn megjelenő franciára fordított szöveg szándékosan elmosódott volt. A végig hisztériás Hamlet „Lenni vagy nem lenni”-monológját depressziósan maga elé suttogta.

Fontosak voltak számunkra azok a pillanatok, amikor a fiatalok valóban találkoztak a színházzal! Tapasztalataim szerint életünkben sok jó és rossz előadást ülünk végig anélkül, hogy a színházzal a személyes találkozás igazából létrejönne. (Ezt az utóbbi időben négy produkció – a Krétakörös Siráj és Feketeország, a Kerekasztalos Wedekind-előadás, valamint a kaposvári Csak egy szög – kapcsán figyeltem meg saját diákjaim körében.)

Erős érzelmi azonosulást két előadással tapasztaltam. Az egyik Sarah Kahne Anéantis (Megsemmisültek) című darabjának átírata volt Thomas Ostermeier rendezésében. A világnak ez a végletesen erőszakos és mocskos arca úgy lebénytotta a fiatalokat, hogy csak az előadás után egy nappal voltak hajlandóak beszélni ezzel kapcsolatos gondolataikról.

A másik színházi élmény egy Jan Fabre-i performanszhoz kötődött: a középkori lovagi páncéljából kivetkőzött Jan Fabre karjába szikével hasít bele Marina Abramovic. Az áldozat rezzenéstelen arccal tűri, a csonkító szeméből ömlik a könny.

Hosszas csend után heves vita bontakozott ki a fiatalok között: *Mi a művészet? Mi a művész feladata? Szabad-e, kell-e sokkolni? Meddig mehet el a művész? Hol a játék és a valóság közti határ? stb.*

Természetesen az avignoni utcai színészek és mutatóványosok világába is belevegyültünk: a tarka forgatagnak nem csak nézőként váltunk részévé. Néhány diákunk zenés, tüzes meteor-számot mutatott be a pápai palota előtti téren...

Még túl korai tanulságokat levonnunk a projekt hasznosságáról, művészi és pedagógiai súlyáról, hiszen a végső értékelés csak szeptemberben, a film és az újság elkészülte után válik esedékké. Egy azonban biztos: kívül-belül láttuk a színházat, a színházhoz kapcsolódó infrastruktúrát, s elindultunk az értő befogadás igénye felé vezető úton.

Látogatás a Théâtre du Soleil-ben

Az idén új tétel került a francia színházi érettségi témaköreinek listájára: az Ariane Mnouchkine vezette Théâtre du Soleil munkássága. Fontosnak és inspirálónak éreztem, hogy gyerekeink egy részével oda is eljussunk. Sajnos Théâtre du Soleil előadást nem láthattunk, hiszen épp az Utolsó karavánszeráj filmfelvétele folyt (régóta hagyomány, hogy a több évig játszott előadásokat végső aktusként filmre veszik). Viszont meghívást kaptunk egy részletes és alapos társulatlátogatásra, amelynek euforikus hangulatát az előző esti Molière-díjkiosztás teremtette meg: a Théâtre du Soleil négy fontos díjat is kapott. Többek között a legjobb társulatnak járó. Erre a legbüszkébbek.

Mivel Théâtre du Soleil előadást élőben nem volt alkalmunk látni, csak a házi könyvtárunkban rendelkezésre álló anyagokra hagyatkoztunk.⁷

Párizs Vincenne nevű külvárosában, messze a főváros néha elviselhetetlen zsongásától a hajdani tölténygyár (Cartoucherie) alkotómunkára igen alkalmas óriási zöld területen több, üzemszarnokra emlékeztető építmény található. Az egyik közülük Ariane Mnouchkine színháza. Vele szemben lakókocsik. (Később megtudjuk, ennek politikai üzenete van: a francia társadalomból újabban keményen kirekesztett vendégmunkások – *sans papiers-ek* – befogadására szolgálnak.) Nem töltöm az időt és a helyet magának az épületnek, az intézménynek leírásával, hiszen ezt már többen megtették. (pl. Upor László: Örökszínház, Színház, 2001 április)

Korán érkezünk, a színészek még nincsenek itt, Ariane Mnouchkine díszletmunkásokkal beszélget egy kamion mellett. Távolról nézegetjük a lassan-lassan benépesülő terepet.

Megérkeznek beszélgetőtársaink, Sylvie Papandréou, a társulat közönségszervezője és Maurice Durozier színész.

A velük készült beszélgetést tanítványaim segítségével rögzítettük, fordítottuk magyarra és szerkesztettük...

A riportokat a DPM következő számában közöljük.

⁷ Le Théâtre du Soleil (Baccalauréat Théâtre 2003), Josette Féral: Dresser un monument à l'éphémère, Ed. Théâtrales) Videókazetták: 1789, Molière